

maan elämäänsä hetkeä pidemmälle, kohti asettamia tavoitteita.

Toinen luku "Money in the Meadow: Coin, Cost and Conversion" on julkaistu artikkelina *Studia Patristica* -aikakauslehdessä (2011). Raha, köyhyys ja talous ovat kiinteä osa *Niityn* kertomuksia ja aihetta on jo käsitelty useissa tutkimuksissa, joihin kirjoittaja viittaa luvun alussa. Llewellyn Ihssen haluaa sitoa *Niityn* näkemykset rahasta laajempaan kontekstiinsa, hakea yhteyttä rikkauten, köyhyyden ja soteriologian kysymysten välillä sekä tarkastella sitä, miten nämä yhdistyvät kunnian ja häpeän teemoihin. Laajoja tavoitteita lähestytään jälleen tarkastelemalla useita kertomuksia, joista ensimmäinen on tarina (*Niitty* 185), jossa kalan suusta löytyvä jalokivi pelastaa kristityn naisen ja hänen pakanamiehensä köyhyydeltä. Vaikka tarinan voi ohittaa satuna tai legenda, Llewellyn Ihssen nostaa tarkasteltavakseen lainaamisen, koron ja voiton teemat. Useammassakin *Niityn* tarinassa tulee vastaan köyhyyteen naisen ajautuminen prostituutioon. Llewellyn Ihssen ei kuitenkaan kommentoi prostituution ja köyhyyden yhteyttä tarkemmin, vaikka mainitsee useita näistä tarinoista. Luvun loppuosa käsittelee almuja ja varallisuuden jakamista.

Luvussa "Medical Management in *The Meadow: Curing, Enduring and Identity Formation*" Llewellyn Ihssen jakaa terveyteen ja sairautteen liittyvät tarinat kahteen ryhmään: niihin, joissa sairaus vaatii parantamista, sekä niihin, joissa sairaus on kestettävä. Luvun johdanto-osuus on neljästä luvusta mittavin, ja siinä kirjoittaja tarkastelee terveyttä ja parantamista varhaiskristillisessä, erityisesti askeettisessa kirjallisuudessa mutta myös sairautta ja parantamista Bysantissa. Historiallista taustaa ajatelleen on kiinnostavaa, että kertomuksissa ei varsinaisesti mainita ruttoa, joka 500-luvun puolivälistä alkaen tappoi ihmisiä toistuvina epidemioina kahdensadan vuoden ajan.

Luku "Mortality in *The Meadow: Dying, Death and Predetermination*" päättää kirjan. Kuolema ja sen oikea tai arvokas kohtaaminen on yksi antiikin kirjallisuuden punainen lanka. Jälleen *Niityn* tarinoista nousee useita lähestymistapoja. Näitä ovat kuoleman ennalta tietäminen osoituksena henkilön pyhydestä ja hengellisestä edistymisestä, hautaamistarinat sekä erilaiset kuolleista heräämiset. Erakot, jotka elivät yksin, yleensä kuolivat yksin. Moni tarina käsittelee erakon yksinäistä kuolemaa ja hautaamista. Kuolleiden heräämistarinat heijastavat erilaisia kuolemaan liittymiä uskomuksia ja ovat tuttuja erilaisista kansantarinoista. *Niityn* kertomuksissa esiintyy kuolleita, jotka nousevat tervehdimään elävää, tyytymättömiä vainajia, jotka rauhoittuvat vasta kun heitä häiritsevä asia on selvitetty, ja myös vihaisia kuolleita, jotka hyökkäävät haudanryöstäjien kimppuun.

Authority and Autonomy at the End of the Antique World on monipuolinen ja kompakti teos. Kirjoittaja käy läpi erilaisia teoreettisia näkökulmia ja lähestymistapoja, joita hän hyödyntää omassa tarkastelussaan. Mikään tietty teoria ei kuitenkaan ohjaa kirjaa. Kaikissa luvuissa tarkastellaan useita *Niityn* kertomuksia, jotka valottavat kulloinkin käsiteltävää teemaa. Ajoittain käsitelyt jäävät jossain määrin pinnallisiksi. Esimerkiksi terveyttä ja sairautta käsittelevässä luvussa tarkastellaan lapsensa murhanneen Marian kohtaloa (*Niitty* 76). Llewellyn Ihssen pohtii tarinaa lähinnä lesken taloudellisen turvan kannalta, vaikka kertomus tarjoaisi materiaalia mielen järkkymisen teeman käsittelyyn. Selkeyttä kirjaan olisi voinut saada rakentamalla se vielä vahvemmin *Niityn* kertomusten varaan, lähtemällä aluksi liikkeelle kertomuksista, joita olisi käsitelty syvemmin ja toisaalla karsimalla jossain määrin käsiteltäviä kysymyksiä. Toisaalta teoreettinen tarkastelu vahvistaa kirjaa ja tarjoaa lukijalle kiinnostavia suuntia eri teemojen laajempaan pohdintaan.

Teos palvelee monenlaisia lukijoita. Johannes Moschos on keskeinen hahmo itäisen kristinuskon sekä myöhäisantiikin Palestiinan ja Levantin tutkimuksen näkökulmista. Toisaalta kirjan teemat – askeesi ja autonomia, raha ja köyhyys, sairaus ja parantaminen sekä kuolema – ovat aiheita, joita voi lähestyä laajemmin. Ajattelen, että tässä mielessä kirja sopii tutkijoiden ja opiskelijoiden lisäksi myös esimerkiksi seurakuntatyötä tekeville. Tutkimuksen lisäksi kannattaa lukea *Niityn* kertomuksia. Niiden kreikka on helppoa, mutta saatavilla on käännoiksi eri kielillä, kuten John Wortleyn *John Moschos: The Spiritual Meadow* (1992), Johannes Seppälän suomennos *Niitty. Kertomuksia taivaallisen ruusutarhan elämästä* (1998) sekä ruotsinno *Den andliga ängen* (2002).

ULLA TERVAHAUTA, TEOL. TRI

**JAAKKO OLAVI ANTILA,
ESKO M. LAINE JA JUHA
MERILÄINEN (TOIM.)**

**Kristinuskon historian
tutkimusalat ja metodit.
Suomen kirkkohistoriallisen
seuran toimituksia 226.
Helsinki: Suomen kirkko-
historiallinen seura 2013.
338 s.**

Kirkkohistorian tutkimus on yksi historiatutkimuksen menetelmiä hyödyntävä tieteenala. Historiantutkimuksen perusmenetelmä on periaatteessa yksinkertainen. Tutkittava ilmiö tai asiakokonaisuus asetetaan kontekstiinsa ja sitä tarkastellaan sen jälkeen kriittisesti siihen suhteuttaen. Kriittisellä tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että kaikki valinnat alkaen asiayhteyden ja osakontekstin sekä tutkimusaineiston eli lähteiden valinnasta perustellaan aikaisemman tutkimuksen tuloksil-

la, lähteet ja tutkimuskirjallisuus erotetaan toisistaan ja kaikki asiasta esitetty perustellaan niillä. Lähteiden valinnassa ja tulkinnassa tarvitaan vielä lähdekritiikkiä eri muodoissaan selvittämään, miten kyseinen lähde liittyy tutkittavaan ilmiöön tai asiakokonaisuuteen ja sen kontekstiin ja asiayhteyksiin.

Tämä pelkistetty ja pääpiirteisään esitetty historian tutkimusmenetelmä on luonnollisesti yksityiskohdissaan sidoksissa siihen aikaan ja kulttuuriin, jossa historiantutkija elää. Jokainen aikakausi korostaa eri asioita ja kysymyksiä, historiaa tutkitaan eri asioita painottaen esimerkiksi anglo-amerikkalaisessa kuin saksalaisessa kulttuuriympäristössä. Historiaa myös kirjoitetaan aika-ajoin uudelleen tarkoituksena ”vanhurskauttaa” tietty valtiopolitiikka ja siitä aiheutuneet teot. Havainnollistuksena tästä voi mainita Venäjän historiallisen seuran, jonka toimesta esimerkiksi Krimin ja Ukrainan historiaa on viime vuosina tarkasteltu tiettyjä asioita painottaen ja toisia ilmiöitä taka-alalle jättäen.

Historian tutkimus myös elää ja muuttuu koko ajan muun inhimillisen tutkimuksen mukana. Muiden tieteiden tulokset ja menetelmät vaikuttavat myös historian tutkimukseen. Esimerkkinä tästä on 1980-luvulla ilmestynyt Eino Jutikalan tutkimus kuolemansyistä, jossa hän hyödynsi tilastotieteen menetelmiä historiallisen lähdeaineiston tulkinnassa.

Nyt esiteltävä *Kristinuskon historian tutkimusalat ja metodit* -teos on yksi osoitus siitä, että historian tutkimus menetelmineen päivittyi jatkuvasti. Akateemiseksi oppikirjaksi tarkoitettu teos pyrkii hahmottamaan ”tuoreita mutta koeteltuja tapoja lähestyä kristinuskon historiaa”. Kirja haluaa edelleen toimia apuvälineenä siinä metodipetuksessa, jota annetaan kirkkohistorian, laajemmin teologian ja historiatieteiden yliopisto-opiskelijoille ja tutkijoille. Teos liittyy Jaakko Olavi Antilan ja Esko M. Laineen vuonna 2011 toi-

mittamaan kirjaan *Yleisen kirkkohistorian lähteet ja tutkimus*.

Kristinuskon historian tutkimusalat ja metodit -teoksessa on mukana 23 kirjoittajaa. Heidän kynistään on lähtöisin kaikkiaan 27 artikkelia, jotka on jaoteltu neljään päälukuun. Ensimmäinen luku käsittää 50 sivua, toinen luku 130 sivua, kolmas 78 sivua ja neljäs 25 sivua. Näiden lisäksi teoksessa on johdanto, luettelo lyhenteistä ja kirjoittajista sekä henkilö- sekä asia- ja paikannimihakemisto. Erillisenä lukunaan on professori Markus Hiekkasen ja dosentti Mikko Ketolan laatima luku ”Metodin selittäminen ei ole salatiedettä. Käytännöllisiä ohjeita tutkijan tekoa aloiteleville”.

Ensimmäiseen *Ihminen, koti ja perhe* -otsikolla varustettuun lukuun artikkeleita ovat kirjoittaneet Esko M. Laine, Pekka Lund ja Päivi Salmesvuori. Aiheet käsittelevät arjen historiaa, biografialla ja kirkkohistorian tutkimusta ja psykohistoriaa.

Toinen luku on otsikoitu *Ihminen kulttuurisena toimijana*. Se sisältää kaikkiaan 12 artikkelia, jotka ovat Minna Ahokkaan, Jussi Haaviston, Tuomas Heikkilän, Markus Hiekkasen, Ilkka Huhdan, Niko Hutusen, Lars-Folke Landgrénin, Tuija Laineen, Pekka Lundin, Juha Meriläisen, Hanna Pirisen ja Mikko-Olavi Seppälän kynistä lähtöisin. Kirjahistoria ja spiritualiteetti, stemmatologia, intertekstuaalisuus, tarinat historian tutkimuksessa, lehdistö ja aatehistoria, käsitehistoria, haastattelu historiantutkimuksessa, kirkkotaide, kirkkorakennukset, kaunokirjallisuus, elokuvat ja televisio sekä teatteritaide saavat palstatilaa tässä luvussa. Tarkkaan ottaen artikkeleista neljä on tietolaatikonomaisia, mutta siitä huolimatta selkeitä ja monipuolisia kokonaisuuksia. Luvun olisi voinut jakaa kahtia niin että kirkkotaide sekä esittävä taide olivat olleet omana lukunaan. Lukija olisi näin saanut selkeämmän kuvan näistä tutkimusaloista.

Liikkeit, instituutiot ja yhteiskunta -otsikolla varustetussa kolmannessa

luvussa on Jaakko Olavi Antilan, Ilkka Huhdan, Kimmo Ketolan, Jukka Korpelan, Juha Meriläisen, Juha Riikosen ja Jussi Sohlbergin kirjoittamat artikkelit. Näissä seitsemässä artikkelissa, joista kolme on tietolaatikonomaisia, tuodaan esille herätysliikehistoriaa, viidennen herätysliikkeen historiaa, länsimaista esoteriaa ja kristillistä kulttuuria, kirkkoa ja politiikkaa, kirkkohistoriaa ja puoluehistoriaa ja kristillisen kirkon lakeja ja oikeutta sekä idässä että lännessä.

Neljäs luku on otsikoitu *Kansainvälinen ja ylikansallinen toiminta*. Se käsittelee ekumenian historiaa, lähetystyön historiaa ja yllirajasta teologiaa ja globaalia kristinuskoa. Artikkelit ovat kirjoittaneet Seija Jalagin, Juha Meriläinen ja Matti Peiponen.

Kirjan artikkelien kirjoittajat ovat akateemisella mittapuulla eri vaiheissa, sillä joukossa on professoreita, dosentteja, tohtoreita ja mestereita. Tämä näkyy jossakin määrin artikkeleita lukiessa. Kaikki kirjoittajat eivät ole kirkkohistorian tutkijoita: joukossa on muun muassa yleisen historian, kirjapainotaide-, kulttuuri-, lehdistö-, taide- ja sukupuolihistorian sekä arkeologian tutkijoita ja asiantuntijoita. Heillä on paljon annettavaa kirkkohistorian saralla. Asian tuntemus näkyy erityisesti jokaisen artikkelin alaviitteissä, jotka perustuvat tekijän keskeiseksi arvioimaan tutkimuskirjallisuuteen. Kukin kirjoittaja on lisäksi antanut suosituksia sellaisesta kirjallisuudesta, johon lukijan kannattaa perehtyä voidakseen syventyä artikkelin teemaan. Tämä on kiitettävää!

Nyt esiteltävän teoksen takakanassa käytetään laatusanaa *tuore*. Kyseessä on eittämättä uudenlainen teos, jolle ei ole suoranaista vertailukohtaa aiemmin kirkkohistorian piirissä julkaistuissa kirjoissa. Tuoreus vaikuttaa olleen toimittajien lähtökohtana, kun he ovat valinneet sekä teemat että niiden kirjoittajat. Toimittajat eivät ole muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kelpuuttaneet mukaan esimerkiksi kokenei-

ta, paljon julkaisseita kirkkohistorian tutkijoita ja opettajia, vaan he ovat uskoneet kirjoitustehtävän uusille nimille. Vaikka useat kirjoittajista ovat kokeneita tutkijoita ja opettajia, heidän nimensä ei välttämättä tule heti mieleen alan oppi- ja metodikirjaa ajatellen. Toimittajien valitsema moniteinen linja on siksi oikein hyvä, sillä kirkko- tai uskontohistoriallisia teemoja ei voi tutkia tuntematta muiden historiaan kytköksissä olevien tieteiden menettelytapoja ja siihen liittyvää kirjallisuutta.

Teoksen pääluvut artikkeleihin käsittelevät historian tutkimusta, joka kohdistuu yksilö- ja perhehistoriaan, kulttuurihistoriaan laajalti, instituutioiden historiaan sekä kansainvälisen ja ylikansallisen toiminnan historiaan. Toimittajien hakema tuoreus toteutuu näissä aihevalinnoissa. Nostamalla ketään erityisesti esille voin sanoa, että kirjoittajat osoittavat vahvaa asiantuntemusta esitellessään tutkimusmenetelmiään sekä siihen liittyvää tietoutta ja osaamista, joka näkyy erityisesti tehtyjen valintojen ja tulkintojen perusteluissa. Toisaalta viimeksi mainittu seikka erottaa kirjoittajissa jyvät akanoista, sillä kokeneemmat kirjoittajat ovat pystyneet paremmin hahmottamaan suuret linjat, kun taas kokemattomammat, väitelleekin tutkijat ovat tuoneet esille yksikoh tia tuomatta selkeästi esiin niitä yhdistäviä tekijöitä.

Vaikka *Kristinuskon historian tutkimusalat ja metodit* on tuore alallaan, voi silti kysyä, miten paljon uutta historian tutkimuksen laajan kentän eri metodien esittely tuo kirkkohistorian tutkimukseen. Jokaisen kirkkohistorian tutkijan ammattitaitoon kuuluu näet itsestään selvyytenä perehtyä myös lähitieteiden parissa ilmestyneisiin tutkimuksiin. Esiteltävässä teoksessa mainitut metodit han ovat luettavissa eri tutkimuksista paljon syvällisemmin esitettynä kuin mihin nyt esiteltävän oppikirjan sivumäärä antaa mahdollisuuden. Esimerkiksi kirkkohistorian tutkimukseen sovellettavasta, me-

todisia piirteitä sisältävästä teoksesta käy Marko Lambergin, Anu Lahtisen ja Susanna Niirasen toimittama *Keskiajan avain* (2009).

On erittäin hyvä, että Markus Hiekkänen ja Mikko Ketola ovat kirjoittaneet ”rautalankaversio” siitä, mitä metodin käyttö on käytännössä. He korostavat muun muassa sitä, että tutkimusmenetelmä on kokonaisvaltainen asia, ei vain se, miten tutkija selittää tekevänsä tutkimusta. Siihen sisältyy tutkimuskysymyksen ja kontekstin valinta, lähdekritiikki, lähteiden ja kirjallisuuden erottaminen toisistaan sekä tekstin kirjoittaminen eri vaiheissaan. Tämän ymmärtäminen auttaa tulevaa tutkijaa käsittämään *metodi*-termin sisällön kokonaisuudessaan. Hän kykenee tämän jälkeen paremmin suunnittelemaan, miten laatii oman opinäytteensä tai tutkimuksensa. Tutki ja pystyy edelleen arvioimaan muuta tutkimusta kriittisesti kysymällä ”Mihin tämä perustuu?” ja yrittämällä vastata kysymykseen tarkkaamalla käyttämänsä teoksen teeman, kontekstin, lähteiden ja kirjallisuuden sekä metodin valintaa perusteluineen. Näin huomaa teoksessa esitettyjen tulkintojen taustat ja niiden mahdollisen tendenssimäisyyden. Tällaisia akateemisia kansalaisia myös suomalainen yhteiskunta kaipaa aikana, jolloin kaikenlainen informaatio ja disinformaatio työntyvät esiin niin perinteisessä kuin sosiaalisessa mediassa ja muuallakin.

Kristinuskon historian tutkimusalat ja metodit -teosta voi kiittää siitä, että historian tutkimukseen liittyvien metodien kirjo on tuotu kirkkohistorian opiskelijoiden ja tutkijoiden ulottuville vaivattomassa muodossa. Kirja kannustaa hankkimaan lisätietoa ja perehtymään laajemmin historiatieteisiin. Tämä on tärkeää, jotta kirkkohistoria ei umpioituisi liikaa tietyn sisäpiirin harrastukseksi vaan etsisi jatkuvasti yhteyksiä muihin historiatieteen haaroihin ja ihmistieteiden aloihin.

JYRKI KNUUTILA, PROF.

HANS RENDERS & BINNE DE HAAN (ED.)

Theoretical Discussions of Biography: Approaches from History, Microhistory, and Life Writing. Egodocuments and History Series 7. Leiden: Brill 2014.

Theoretical Discussions of Biography -teoksen innoittajana on biografioiden eli kaikenlaisten elämäkertojen (populaarista tieteellisestä) pitkään kestänyt suosio suuren lukijakunnan käsissä sekä tyytymättömyys siihen, ettei biografia ole muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta yliopistojen opetusohjelmissa. Miksi näin on, kysyy kirjan saatetekstin kirjoittanut brittibioografi Nigel Hamilton, joka on kirjoittanut muun muassa John F. Kennedyn, Thomas Mannin ja Bill Clintonin elämäkerrat. Onko syynä se, että biografia on alana liian epämääräinen, teoreettisesti epäselvä vai esimerkiksi liian suosittu, hän kysyy.

Kirja pyrkii tarjoamaan vastauksia nimenomaan teoriaa koskevaan kysymykseen: mistä metodista on kyse, kun puhutaan biografisesta menetelmästä? Kirja sisältää neljätoista artikkelia ja kuusi miniartikkelia, jotka sisältyvät liiteosioon. Lähes puolet artikkeleista ovat kirjan toimittajien Hans Rendersin (9) tai Binne de Haanin (1, 2 yhdessä Rendersin kanssa) kirjoittamia. Molemmat toimittajat vaikuttavat Groningenin yliopistossa ja erityisesti siellä sijaitsevassa biografiainstituutissa.

Kirjoittajien mielestä tutkijoiden tulisi keskittyä nimenomaan biografiaan. Heidä tuntuu harmittavan, että life writing -instituutteja perustetaan runsaasti. Heidän mielestään elämäkertakirjoittaminen tai elämänhistorian kirjoittaminen – molempia suomennoksia käytetään life writing -kirjoittamisesta – edustaa kyllä biografianäkökulmaa sanan laajimmassa merkityksessä, mutta samalla sen harjoittamisessa nojataan muun muassa omaelä-